

Collegebesluit

Collegevergadering: 24 juni 2025

Zaaknummer : 1315168
Team : Welzijnszaken Heemstede
Portefeuillehouder : A.M.C.E. Stam
Openbaarheid : Actief openbaar

Onderwerp

Aanwijzen kerkelijk complex Onze Lieve Vrouw Hemelvaart Valkenburgerplein 20 als gemeentelijk monument

Kernboodschap

Het college besluit het kerkelijke complex Onze Lieve Vrouw Hemelvaart aan het Valkenburgerplein 20 aan te wijzen als gemeentelijk monument. Met de bescherming blijft dit belangrijke en beeldbepalende complex, ontworpen door Joseph Cuypers, voor Heemstede behouden. Over de aanwijzing als gemeentelijk monument is overleg gevoerd met de eigenaar en op basis hiervan is de redengevende omschrijving nader gespecificeerd. De Erfgoedcommissie heeft positief geadviseerd over de gemeentelijke monumentenstatus.

Besluit B&W

1. De adviezen van de Erfgoedcommissie over aanwijzing van het kerkelijke complex Onze Lieve Vrouw Hemelvaart aan het Valkenburgerplein 20 over te nemen;
2. de op basis van de zienswijze van de eigenaar aangepaste redengevende omschrijving 'Kerkcomplex Onze-Lieve-Vrouw-Hemelvaart Heemstede' vast te stellen;
3. het kerkelijke complex van de Onze Lieve Vrouw Hemelvaart kerk aan het Valkenburgerplein 20 aan te wijzen als gemeentelijk monument;
4. het besluit ter kennisname te brengen van de commissie Ruimte.

Wettelijke grondslag

Juridisch en beleidskader

Erfgoedwet
Erfgoedverordening Heemstede 2017
Cultuurnota 'Cultuur De verbindende factor 2022-2024'

Bevoegdheid

De Erfgoedverordening Heemstede 2017 geeft het college de bevoegdheid een onroerende zaak aan te wijzen als gemeentelijk monument (artikel 4, eerste lid).

Bestuurlijke achtergrond

Op 4 juni 2024 heeft het college het voornemen uitgesproken het kerkelijke complex Onze Lieve Vrouw Hemelvaart aan het Valkenburgerplein 20 aan te wijzen als gemeentelijk monument.

Motivering

Na het uitgesproken voornemen van het college tot aanwijzing op 4 juni 2024 startte de periode waarin de eigenaar (het bestuur van de Parochie De Heilige Familie te Heemstede, hierna: Parochie) een zienswijze kon geven. Er heeft overleg plaatsgevonden en de zienswijzeperiode is verlengd, zodat we het proces zorgvuldig konden doorlopen. Dit heeft geleid tot enkele aanvullingen van de redengevende omschrijving, die opnieuw is voorgelegd aan de Erfgoedcommissie. Op 29 april 2025 heeft de Erfgoedcommissie positief geadviseerd, zodat het college nu tot besluitvorming kan overgaan.

De nadere motivering voor het collegebesluit om het kerkelijke complex van de Onze Lieve Vrouw Hemelvaart (OLV Hemelvaart) in Heemstede aan te wijzen als gemeentelijk monument volgt hierna. Eerst geven we een beschrijving van de procedure voor aanwijzing van gemeentelijke monumenten en een kort overzicht van het proces dat is voorafgegaan aan dit besluit over de OLV Hemelvaart.

Procedure voor aanwijzing gemeentelijke monumenten

De grote lijnen van de procedure voor het (al of niet) aanwijzen van gemeentelijke monumenten, zoals opgenomen in de Erfgoedverordening Heemstede 2017, zijn als volgt.

Het college:

- krijgt een verzoek (of neemt zelf het initiatief) tot aanwijzing als gemeentelijk monument
- laat een redengevende omschrijving opstellen;
- vraagt op basis van de redengevende omschrijving advies aan de Erfgoedcommissie over de cultuurhistorische, stedenbouwkundige en architectuurhistorische waarden;
- maakt een eerste afweging over het al of niet aanwijzen als gemeentelijk monument op basis van het advies van de Erfgoedcommissie en de overige toetsingscriteria (staat van het casco, hoofdvorm nog aanwezig en zeldzaamheidswaarde);

- maakt een voornemen tot aanwijzing als gemeentelijk monument schriftelijk kenbaar aan alle zakelijk gerechtigden van het betreffende object;
- voert overleg met de eigenaar als het object een religieuze bestemming heeft en overwegend voor de uitoefening van de eredienst wordt gebruikt;
- vraagt, als de redengevende omschrijving wordt aangepast, opnieuw advies aan de Erfgoedcommissie.

Als een onroerende zaak als gemeentelijk monument is aangewezen, moet de eigenaar zich houden aan de vereisten in de Erfgoedverordening, zoals het aanvragen van een omgevingsvergunning voor wijzigingen aan het monument.

Verzoek om aanwijzing kerkelijk complex OLV Hemelvaart als gemeentelijke monument (juni 2019)

Op 4 juni 2019 heeft de erfgoedorganisatie Stichting Cuypersgenootschap het college verzocht het kerkelijke complex Onze Lieve Vrouw Hemelvaart aan het Valkenburgerplein 20 aan te wijzen als gemeentelijk monument (pastorie en kerk). Het Cuypersgenootschap zet zich in voor het behoud van negentiende- en twintigste-eeuws cultuuroed in Nederland. Het verzoek is ondersteund door een uitgebreide waardebeoordeling die is opgesteld door deskundigen op het gebied van architectuurhistorie en de architect Joseph Cuypers (zie voor het verzoek inclusief waardebeoordeling bijlage 5). De besluitvorming over het verzoek uit 2019 is lange tijd aangehouden, onder meer omdat eerst de visie van het bisdom op de toekomst van deze kerk werd afgewacht, de coronacrisis voor vertraging zorgde en er bestuurswisselingen waren in de parochie.

Voornemen verlenen gemeentelijke monumentenstatus (juni 2024)

In de **zomer van 2023** hebben gemeente en (vertegenwoordigers van) de Parochie met elkaar gesproken en daarbij is aangekondigd dat het college de aanvraag uit 2019, waarover nog geen besluit is genomen, in behandeling gaat nemen. Vervolgens is op basis van de waardebeoordeling de al eerder gemaakte redengevende omschrijving geactualiseerd.

In **oktober 2024** heeft het college, op uitnodiging van de Parochie, een bezoek aan het kerkelijke complex gebracht.

In **april 2024** heeft de Erfgoedcommissie positief geadviseerd over de aanwijzing als gemeentelijk monument.

Op 4 juni 2024 heeft het college op basis hiervan besloten het voornemen uit te spreken het kerkelijke complex als gemeentelijk monument aan te wijzen en de belanghebbenden in de gelegenheid te stellen hun zienswijze te geven. Omdat dit moment net voor de zomer was, heeft de Parochie binnen de zienswijzeperiode een pro forma zienswijze gestuurd (bijlage 6) en is de zienswijzeperiode verlengd tot eind augustus 2024.

Overleg met Parochie over voornemen gemeentelijke monumentenstatus (augustus 2024)

Op **21 augustus 2024** hebben de gemeente en (vertegenwoordigers van) de Parochie het voornemen tot aanwijzing als gemeentelijk monument besproken. In het gesprek zijn de uitdagingen besproken waarvoor de Parochie staat en de consequenties die een monumentenstatus kan hebben (omgevingsvergunning nodig voor wijzigingen aan het monument).

In het overleg heeft de Parochie ook aangegeven dat sinds juni 2024 het kerkelijke complex wordt verhuurd aan de Roemeens-Orthodoxe Parochie van de Heilige Johannes Chrysostomus (hierna: Roemeense Parochie) ten behoeve van religieuze diensten, vieringen en andere activiteiten. Ook hierbij wordt de kerk gebruikt voor religiebeoefening, maar voor de Roemeense Parochie is daarnaast de sociale functie van belang, omdat de bezoekers langer in de kerk verblijven. Inmiddels vindt dit medegebruik dus bijna een jaar plaats. Zo nodig moet de kerk kunnen worden aangepast voor dit medegebruik, zo heeft de Parochie in het overleg aangegeven.

Verder is in het overleg besproken dat de redengevende omschrijving het hele kerkelijke complex omvat, terwijl de Parochie graag ziet dat specifieker wordt gemaakt wat zeker behouden moet blijven en waar ruimte ligt voor transformatie naar een (eventueel) ander gebruik (vooral van de binnenkant). Na dit gesprek heeft de Parochie **op 30 augustus 2024** een eerste inhoudelijke zienswijze gestuurd (bijlage 7).

In vervolg op het overleg en de eerste zienswijze is afgesproken dat de Parochie een bouwhistorische verkenning met waardenstelling zal laten maken. In deze beschrijving wordt specifieker aangegeven welke onderdelen een 'hoge', 'positieve' of 'indifferente' waarde hebben. Hiermee ontstaat beter inzicht in de hiërarchie van de monumentale waarden.

Deze aanvulling op de zienswijze is op **30 januari 2025** ontvangen). Daarnaast heeft de Parochie ook een transformatiekader bij de aanvullende zienswijze ingediend. Het transformatiekader geeft meer duidelijkheid welke veranderingen aan het complex binnen de aanstaande monumentale status eventueel mogelijk zijn. Vanuit de gemeente is van tevoren gemeld dat het transformatiekader pas een rol gaat spelen als er concrete(re) plannen zijn voor gewenste aanpassingen van het (aanstaande) monument; op dat moment vindt er overleg plaats tussen Parochie en gemeente over mogelijke verbouwingen.

Zienswijze Parochie op voornemen gemeentelijke monumentenstatus

Op **4 juli 2024** heeft de Parochie een pro forma zienswijze ingediend (zie bijlage 6). Dit om binnen de gestelde zienswijzetermijn te blijven. Omdat deze periode in de zomerperiode viel, nog aanvullende informatie werd gevraagd en nog een overleg moest plaatsvinden, is uitstel verleend voor de inhoudelijke zienswijze.

In de inhoudelijke zienswijze van **30 augustus 2024** brengt de Parochie de volgende punten naar voren (zie ook bijlage 7):

- **Aanwijzing houdt onvoldoende rekening met de religieuze bestemming**
Het interieur en de inventaris (altaren, beelden, afbeeldingen, preekstoel en orgel) maken onderdeel uit van de redengevende omschrijving. Het interieur dient in de eerste plaats voor de godsdienst en de geloofsgemeenschap, niet het monumentenbelang. De Parochie pleit er daarom voor de religieuze onderdelen buiten de bescherming te laten.
- **Aanwijzing maakt medegebruik onmogelijk**
De kerk wordt sinds juni 2024 ook verhuurd aan de Roemeense-Orthodoxe Parochie van de Heilige Johannes Chrysostomus (Roemeense Parochie). Hiervoor zijn aanpassingen noodzakelijk en de Parochie van de OLVH vreest deze aanpassingen niet zonder meer te kunnen doorvoeren als het kerkelijke complex een gemeentemonument is.

- **Aanwijzing draagt niet bij aan behoud**

Want als bovengenoemd medegebruik door een ander kerkgenootschap onmogelijk wordt, komt sluiting van het kerkgebouw in beeld. Als door sluiting een andere invulling van het gebouw moet worden gezocht, zal het kerkelijke complex ingrijpend(er) moeten worden aangepast en dit zal afbreuk doen aan de uiterlijke karakteristieken van een kerkgebouw. Bovendien leidt sluiting tot ontmanteling van het (gewijde) interieur.

- **In het voorgenomen besluit mist de Parochie de dialoog, zoals ook de kerkenvisie 'Kerk & Visie' die voorstaat**

In dit document staat een strategische visie voor een duurzame toekomst van kerkgebouwen in Heemstede. De visie heeft ten doel om in gezamenlijkheid te anticiperen op de toekomst en eventuele veranderingen ten aanzien van functie, gebruik en eigendom van kerkgebouwen. Dit moet gebeuren in een dialoog.

- **Transitieruimte is sleutel voor een duurzaam toekomstperspectief**

Transitieruimte geeft op voorhand aan welke ruimte voor transformatie van een kerkgebouw aanwezig is in plaats van wat niet mag. In de redengevende omschrijving hebben alle onderdelen dezelfde waarde. Een transformatiekader geeft aan welke onderdelen bij een herbestemming overeind moeten blijven, welke waarden ondergeschikt zijn en welke ingrepen mogelijk zijn met behoud van de kernwaarden. Een redengevende omschrijving consolideert de bestaande situatie en zet de toekomst voor het gebouw op slot, terwijl een transformatiekader ruimte biedt voor ontwikkelingen in zowel de nabije als de verdere toekomst.

Zoals afgesproken met de Parochie, is de zienswijzetermijn verlengd om een aanvulling op de zienswijze te kunnen geven. Deze aanvulling kwam op **30 januari 2025**, met als bijlagen een 'Bouwhistorische rapportage met waardenstelling' en een 'Transformatiekader' (zie voor deze aanvulling op de zienswijze bijlage 8).

De bouwhistorische verkenning met waardenstelling is opgesteld omdat de Parochie in de redengevende omschrijving een waardenstelling mist, met daarin een onderlinge afweging in de hiërarchie en de benoeming van kernwaarden die bij een transformatie van de kerkfunctie essentieel zijn.

Op grond van de bevindingen in beide rapporten vindt de Parochie dat in de redengevende omschrijving explicieter moet worden gemaakt wat de kernwaarden van het monument zijn en dat bescherming zich moet beperken tot deze kernwaarden.

Daarnaast wil de Parochie met de gemeente in gesprek over het transformatiekader, zodat er ruimte wordt gegeven voor ontwikkelingen op zowel korte als langere termijn.

Aanpassing redengevende omschrijving en advies Erfgoedcommissie

Na ontvangst van de aanvullende zienswijze is een deskundig inzicht gevraagd of de redengevende omschrijving specifiekere kan worden gemaakt op basis van de bouwhistorische verkenning met waardenstelling. Dit document is bestudeerd en de redengevende omschrijving is aangevuld met de waarden van het kerkelijke complex die 'hoog' of 'positief' zijn. De waarden die 'hoog' zijn, zijn noodzakelijk om te behouden en de waarden die 'positief' zijn, zijn wenselijk om te behouden. Door deze toevoegingen wordt duidelijker welke onderdelen het behouden waard zijn. (Zie voor de redengevende omschrijving bijlage 1.)

Op basis van de aangepaste redengevende omschrijving en het positieve advies hierover van de Erfgoedcommissie (bijlage 2) besluit het college het kerkelijke complex Onze Lieve Vrouw Hemelvaart aan het Valkenburgerplein 20 aan te wijzen als gemeentelijk monument.

Argumenten

Na het voorgenomen besluit van 4 juni 2024, het overleg met en de zienswijze van de Parochie die hierop volgden plus de aangepaste redengevende omschrijving, besluit het college het kerkelijke complex Onze Lieve Vrouw Hemelvaart aan het Valkenburgerplein 20 aan te wijzen als gemeentelijk monument.

De OLVH-kerk voldoet aan de criteria voor gemeentelijke monumentenstatus

De criteria, zoals opgenomen in artikel 5 van de Erfgoedverordening Heemstede 2017, luiden:

- er is sprake van cultuurhistorische, stedenbouwkundige en architectuurhistorische waarde;
- het casco verkeert in een relatief goede staat;
- de oorspronkelijke vorm of aanleg zijn in de hoofdpzetzet nog aanwezig, tenzij sprake is van een belangwekkende historisch gegroeide situatie;
- er is sprake van een zekere zeldzaamheidswaarde;
- de onroerende zaak is niet eerder door het college afgewezen als gemeentelijk monument wegens het ontbreken van voldoende cultuurhistorische en/of stedenbouwkundige en/of architectuurhistorische waarden.

Conclusie is dat de OLV Hemelvaart voldoet aan deze criteria.

De deskundigenadviezen over het kerkelijke complex OLVH worden overgenomen

De door de Parochie aangeleverde bouwhistorische verkenning met waardenstelling is voorgelegd aan de deskundige die de redengevende omschrijving heeft opgesteld. Hij heeft deze beoordeeld en de redengevende omschrijving op onderdelen gespecificeerd.

De aangepaste redengevende omschrijving is weer voorgelegd aan de Erfgoedcommissie en deze heeft opnieuw positief geadviseerd over aanwijzing als gemeentelijk monument.

Met de gemeentelijke monumentenstatus blijft het kerkelijke complex behouden

De Onze Lieve Vrouw Hemelvaart in Heemstede vormt niet alleen een hoogtepunt binnen het architectonische en stedenbouwkundige oeuvre van Joseph Cuypers in Heemstede, maar ook binnen zijn oeuvre vormt het een van de meest monumentale en ruimtelijk complexe werken. Bijzonder zijn onder meer:

- de relatie van het kerkelijke complex met de wijk;
- de betekenis van de kerk binnen het landelijke en lokale oeuvre van architect Joseph Cuypers, die meerdere belangrijke gebouwen (zoals het raadhuis) en wijken in Heemstede heeft ontworpen;
- de hoge toren die een markant punt vormt;
- de complexe ruimtelijke vormgeving met centraalbouw zonder koepel.

Niet alleen in cultuurhistorische, architectuurhistorisch en stedenbouwkundig opzicht neemt de kerk een belangrijke plaats in Heemstede. Ook de sociale waarde, zoals de actieve betrokkenheid bij herdenken en vieren (zoals op 4 mei) is van belang voor Heemstede.

Er is overleg gevoerd met de Parochie over het verzoek en voornemen tot aanwijzing als gemeentelijk monument

Bij de aanvraag in 2019 is er overleg geweest. Daarna heeft het proces een tijd stil gelegen om verschillende redenen en in 2023 is het overleg opnieuw gestart. De Parochie heeft zowel in de overleggen als in de schriftelijke zienswijze haar reactie gegeven. De zienswijze is hierboven samengevat en is compleet terug te vinden als bijlage 7 en 8.

Met de wensen van de Parochie is zoveel mogelijk rekening gehouden

In het overleg is besproken hoe de Parochie staat tegenover aanwijzing als gemeentelijk monument. De zienswijzetermijn is twee keer verlengd zodat de Parochie voldoende tijd had om de zienswijze en de aanvulling hierop te formuleren. De redengevende omschrijving is aangepast om, conform de wens van de Parochie, beter inzicht te geven in de hiërarchie van monumentale waarden. Een verdere specificatie is niet wenselijk, omdat redengevende omschrijvingen vanuit hun aard juist het hele monument beschermen en niet (te) zeer gedetailleerd zijn (zie ook het advies van de Erfgoedcommissie). De dialoog over transformatieruimte is op gang gekomen en de Parochie heeft ook een transformatiekader aangeleverd. Als de plannen voor transformatie in de toekomst concreet worden, zal de gemeente het gesprek daarover constructief voortzetten. Dit is echter wel een ander proces, dat geen onderdeel uitmaakt van de monumentenprocedure.

De Parochie merkt op, zoals hierboven gemeld, dat aanwijzing als gemeentelijk monument onvoldoende rekening houdt met de religieuze bestemming en pleit er daarom voor religieuze onderdelen buiten de bescherming te laten. Een religieuze bestemming en monumentenstatus kunnen echter goed samengaan. De kerk kan blijven functioneren zoals deze dat op dit moment doet. Nu al is er een goede samenwerking tussen de Parochie en de Roemeense Parochie. Gezien deze samenwerking lijkt de continuïteit van de religiebeoefening geborgd. Aanpassingen aan het gebouw om medegebruik te faciliteren blijven mogelijk, al is daar door de monumentenstatus een omgevingsvergunning voor nodig. Ook bij de afwegingen rond een omgevingsvergunning wordt rekening gehouden met de belangen van de eigenaar, van de godsdienstuitoefening en (ander) gebruik van het gebouw. De monumentale status borgt het behoud van het complex en voor behoud is benutting beter dan leegstand.

Kantttekeningen, risico's en beheersmaatregelen

Ook al is de redengevende omschrijving gespecificeerd met de 'hoge' en 'positieve' monumentale waarden, een omgevingsvergunning blijft vereist voor wijzigingen aan het monument.

De bouwhistorische verkenning met waardenstelling en het transformatiekader maken geen deel uit van de aanwijzing als gemeentelijk monument / gemeentelijke monumentenprocedure.

De bouwhistorische verkenning geeft meer informatie over wat monumentaal is en wat minder. Het transformatiekader gaat over het transformeren naar een ander gebruik van (onderdelen van) het complex en dat is een andere (ruimtelijke) procedure.

De Parochie wil graag verder in gesprek over de transformatieruimte. Ook de gemeente gaat hierover graag in overleg op het moment dat er concrete plannen zijn en meer zicht is op de wensen voor transformatie.

Duurzaamheid

Verduurzaming is een maatschappelijke opgave die ook speelt bij monumenten. Bij het aanwijzen van het kerkelijke complex speelt (nog) geen rol. Bij eventuele toekomstige ingrepen om het gebouw te verduurzamen zal de gemeente constructief meedenken.

Financiën

Financiële consequenties

Aan het aanwijzen als gemeentelijk monument zijn voor de gemeente geen financiële consequenties verbonden.

Samenwerking en communicatie

Direct betrokken bij deze monumentenprocedure zijn de Parochie, als eigenaar van de OLVH kerk, en het Cuypersgenootschap, als aanvrager van de gemeentelijke monumentenstatus.

Sinds de aanvraag in 2019 is het Cuypersgenootschap steeds geïnformeerd over de voortgang van hun verzoek. Zij hebben begrip gehad dat we dit proces zorgvuldig willen doorlopen en veel geduld getoond. Na dit collegebesluit wordt het Cuypersgenootschap schriftelijk geïnformeerd.

Met de eigenaar van de kerk, het parochiebestuur, heeft indertijd in 2019 overleg plaatsgevonden. Nadat de procedure gedurende een periode van enkele jaren stil heeft gelegen is in 2023 het overleg met de Parochie weer gestart. Eerst om aan te kondigen dat we het verzoek tot aanwijzing als gemeentelijk monument in behandeling gingen nemen. Na het uitspreken van het voornemen tot aanwijzing over te gaan, volgde er een nieuw overleg. Daarin hebben de gemeente en de Parochie het voornemen besproken. Daarna is in overleg met de Parochie de zienswijzeperiode verlengd, zodat er tijd was voor de Parochie om op basis van extern deskundigenadvies de zienswijze aan te vullen.

Ook de Parochie wordt na dit collegebesluit schriftelijk geïnformeerd. Daarnaast willen we, los van deze monumentenprocedure, het overleg over transformatieruimte voortzetten als er concrete(re) plannen hiervoor zijn.

Overigens is het belang van bescherming van de OLVH-kerk ook benadrukt door de Historische Vereniging Heemstede-Bennebroek (HVHB) en de stichting Cuyperiana (die zich richt op het behoud van en de kennisverspreiding over het erfgoed van de architectenfamilie Cuypers). De HVHB heeft de kerk opgenomen als een van de prioriteiten in het rapport *'Monumentwaardige objecten en ensembles in Heemstede en Bennebroek'*, dat in februari 2024 is aangeboden aan de gemeente. De

stichting Cuyperiana heeft in juli 2023 een brief gestuurd om steun te betuigen aan het verzoek om gemeentelijke monumentenstatus. Beide organisaties zullen we eveneens informeren over dit collegebesluit.

Planning/uitvoering

24 juni '25	collegebesluit
Aansluitend	informeren direct betrokkenen

Bijlage(n)

1. Redengevende omschrijving
2. Advies Erfgoedcommissie
3. Brief over collegebesluit aan Parochie als eigenaar van de OLVH kerk
4. Brief met kopie besluit (geanonimiseerd) collegebesluit aan Cuypersgenootschap als aanvrager van de gemeentelijke monumentenstatus OLVH kerk
5. Verzoek om gemeentelijke monumentenstatus Cuypersgenootschap inclusief waardenstelling
6. Pro forma zienswijze namens Parochie d.d. 4 juli 2024
7. Inhoudelijke zienswijze namens Parochie d.d. 30 augustus 2024
8. Aanvullende zienswijze namens Parochie inclusief 'bouwhistorische verkenning met waardenstelling' en 'transformatiekader' d.d. 30 januari 2025